

Др СЛОБОДАН ВУЧЕТИЋ

ОГРАНИЧЕЊА И ПЕРСПЕКТИВЕ СР ЈУГОСЛАВИЈЕ КАО ДЕМОКРАТСКЕ И ПРАВНЕ ДРЖАВЕ

Све три досадашње Југославије настале су у врло драматичним међународним, ратним и политичким околностима. Зато су великим делом биле резултат тадашњих односа снага и интереса великих европских и светских сила. То је, поред низа других чинилаца, доста утицало да и њихово стварање не буде легално у уставноправном смислу, да не буду стабилне и да, бар прве две, не опстану. У том погледу посебно је индукативно како је дошло до уједињења краљевина Србије и Црне Горе, крајем новембра 1918, непосредно пред стварање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Тада је, наиме, на Великој народној скупштини у Подгорици, која је конституисана супротно важећем Уставу Краљевине Црне Горе, практично проглашено присаједињење Црне Горе Србији, ради стварања будуће, прве заједничке јужнословенске државе. Србија тада није донела нити прогласила било какав акт о удруживању са Црном Гором. Када би та једнострано донета црногорска декларација била правно ваљана, могло би се и данас доказивати да се Црна Гора тада добровољно одрекла своје државности у корист Србије и будуће заједничке државе, што, наравно, није тачно. То, међутим, не умањује демократску легитимност политичке воље претежног дела Црногораца, како 1918. тако и 1992, да Црна Гора са Србијом створи заједничку државу. Али, ни 1992, приликом стварања треће, СР Југославије, коју по први пут чине само Србија и Црна Гора, Србија се није политички и правно на одговарајући начин о томе изјаснила. За разлику од Црне Горе, у којој је спроведен референдум о удруживању са Србијом ради стварања заједничке савезне државе, у Србији се о томе изјаснила само републичка скупштина. А, због очувања "не-

прекинутог субјективитета Југославије", одлуку о проглашењу Устава СРЈ донело је нелегално, "крње" Савезно веће Скупштине СФРЈ (представници само две од бивших шест република). Зато је, у најмању руку, било неопходно да одлука Србије о стварању нове, двочлане федерације, има исти степен демократског легитимитета и правног легалитета, као одлука Црне Горе, то јест да буде донета путем референдума.

Због изузетно неповољних унутрашњих политичких и међународних прилика и услова у време настанка СРЈ (април 1992), који и данас скоро да нису ништа бољи – просто се намеће чувена мисао Валтазара Богишића: "Што се грбо роди, вријеме не исправи". После пропасти нереалног српског плана, тачније плана С. Милошевића о "очувању СФРЈ", затим плана "Сви Срби у истој држави", дошло је до изнуђеног решења о двочланој СР Југославији. Она, на жалост, приликом стварања, а ни данас, нема јасно дефинисану ни изграђену ни једну стабилну стајну тачку нити доследно изведен, дефинисан пројекат државног уређења, економског и демократског развоја и међународног положаја односно рационалне спољне политике. Зато и после шест и по година од настанка и даље представља политички и правни провизоријум.

СР Југославија је још увијек међународно непризната држава, искључена из свих политичких, економско–финансијских и других међународних организација, без подршке релевантних светских сила, са пропалом економијом, заосталом за 5–6 технолошких генерација за развијеним земљама. Због Косова и Метохије, Србија и СР Југославија налазе се пред уставним преуређењем које ће битно окрњити њихову сувереност.

Слом и распад СФРЈ и дуготрајна агонија нове државе и економије (посебно због рата и санкција) проузроковали су потпуну деградацију свих темељних демократских, моралних и економских принципа, политичких и уставних институција, а закон и право су сведени на пуки инструмент, слушкињу дневне политике.

Реална власт и моћ не налазе се у Уставом предвиђеним институцијама, већ у уским неформалним центрима економске и политичке моћи у врху владајуће партијске пирамиде, без икакве њихове одговорности. Уставне институције и прописи служе за формално легализовање воље и интереса новостворене квазиелите, која је у условима рата и санкција, на основу ратнопрофитерског и монополског "система привређивања", стекла огромно богатство без рада. На овој основи створено је језгро нове капиталистичке класе чији припадници већ сада контролишу све битне економске и финансијске ресурсе, а преко приватних, личних и породичних фирми прелива се и присваја огроман профит из сфере друштвене и државне својине, монополским ко-

ришћењем извозних и увозних дозвола, привилегованих банкарских кредита, девизних резерви, емисије новца и сл.

Наш систем "дивље првобитне акумулације капитала" створио је и легализовао специфичну, у савременом свету непознату и недозвољену, персоналну симбиозну власти и новца. У нас, конкретно у Србији, успостављена је тројна монополска формула у виду персоналне симбиозе у истом лицу – министра, монополистичког директора и високог партијског функционера. Тај противуствани монопол подрива саме темеље и претпоставке правне државе и тржишне привреде, предузетништва и одговорности.

Тако се уместо процеса економско–својинске трансформације односно приватизације друштвене својине на основу реалних економских критеријума, одвија процес приватизације целе државе. На тој основи опстаје неокомунистички политички и економски систем у Србији и ауторитарна власт, по моделу личне и породичне владавине. У држави која функционише на принципу "организованог хаоса" и монопола повлашћених врхова партијске и извршне власти у економији и другим сферама друштва, нема услова за конституисање федерације као демократске и правне државе. О томе најбоље сведочи чињеница да за протеклих шест и по година Србија није ускладила свој Устав са Уставом СРЈ. То говори и о односу њене владајуће политичке структуре према СРЈ и према савезном Уставу. На делу су битно различити и неусклађени уставни и правни системи СРЈ и Србије, концепцијски и интересно оштро сукобљена политика владајуће коалиције у Србији и власти у Црној Гори, која с правом инсистира на равноправној позицији у федерацији.

О томе колико је деградиран уставноправни систем СРЈ, говори актуелно стање у федерацији, где кључну улогу у систему власти има носилац репрезентативно–протоколарне функције – председник СРЈ. Он је са собом из Србије "преселио" цео арсенал вануставне политичке и економске моћи (контрола финансија, медија, полиције, војске и сл.) и допунио га потпуним преузимањем уставних права Савезне владе у области спољне политике. Додуше, он је све ове функције фактички вршио и док је био председник Србије (до средине 1997). У међувремену је дошло и до блокаде рада Савезне Скупштине, јер владајућа српска коалиција у федерацији спречава конституисање Већа република, односно верификацију новоизабраних посланика из Црне Горе у овом већу. И не само то, већ и даље, противуствано и противзаконито, у Већу република "држе" посланике Булатовићеве странке (којима је 31.5. 1998. истекао мандат), како би се овом Већу дао привидни легитимитет и легалитет. У исто време, Савезна влада, на челу са М. Булатовићем, изабрана је на нелегалан начин, то јест гласовима посланика из Црне Горе који су већ били легално лишени посланичког мандата! Тако данас имамо апсурдну политичку и правну ситуацију у

федерацији да је, за разлику од Већа република и Савезне владе, једино председник СРЈ легално изабрани савезни орган. Али, он грубо крши Устав СРЈ тако што противуставно врши функције Савезне владе и многих других органа федерације и Србије! Због тога је на делу процес стихијске конфедерализације Југославије, са тенденцијом да озбиљно угрози њен опстанак.

За разлику од Србије, у Црној Гори у току је, тачније у зачетку, изградња новог економског и политичког система који ће бити компатибилан са европским и светским стандардима и отворити врата њеног убрзаног економског и технолошког развика. То је и кључни разлог оштрог и по СРЈ опасног сукоба владајуће коалиције из Србије са државним руководством Црне Горе.

Зато ће драматични политички сукоб, као и уставноправни спор са Црном Гором у вези са избором њене делегације у Већу република, имати одлучујући значај за непосредну будућност, можда и опстанак СРЈ.

Реално је очекивати одлуку Савезног уставног суда, о неуставности црногорског Закона о избору посланика у Већу република, као што је реално очекивати и бојкот такве одлуке од стране Црне Горе. Јер, она неће бити у складу са Уставом СР Југославије. Наиме, он изричито предвиђа да републике својим законом уређују начин избора и престанка мандата савезних посланика у Већу република. Тада ће и формално наступити блокада савезне државе са више могућности даљега заплета опасног по опстанак СРЈ. Ако не дође до верификације мандата посланика Црне Горе у Већу република и до избора нове Савезне владе, један од могућих излаза био би расписивање нових избора за Веће грађана и избор нове Савезне владе.

Следећи начин превазилажења југословенске државне кризе је преиспитивање и редефинисање уставног концепта федерације и извесно сужавање круга њених врло широких надлежности, првенствено у сфери привредног система и економске политике, безбедности и сл. Прилика за то биће предстојећа примена решења великих сила у вези са будућим уставним статусом Косова и Метохије, који ће вероватно, бити решен у оквиру федералног система власти. То посебно за Црну Гору отвара реалну дилему у вези са њеним будућим положајем у таквој федерацији.

У сваком случају, време пред нама није време државне и политичке унификације и унитаризације Југославије. То никако да схвати владајућа структура Србије и да престане са односом према Црној Гори као према делу проширене Србије, без уважавања историјске и политичке чињенице да је Црна Гора стара држава (у новом веку и старија од Србије) која само као равноправна са Србијом може чинити федералну Југославију.

Осим уставноправне, нужна је својинска и економска реформа, трансформација из неокомунистичког модела и структуре у тржишну и предузетничку привреду са доминацијом приватне својине, слободне конкуренције, лишене садашњих монопола и симбиозе власти и новца. То је, затим, стварање политичких и економских претпоставки за повратак СРЈ у европске и светске политичке, економске и финансијске организације, за њено хитно укључивање у финансијске и савремене економске и технолошке токове и развој.

Све то треба да доведе до изградње нове, адекватније политичко–правне и демократске инфраструктуре, почев од изборног система и изборног законодавства, слободе штампе, модерног правног система у складу са будућим економским и демократским поретком. Ту свакако спадају и високо развијена локална самоуправа и други облици децентрализације сада изузетно централизоване власти, пре свега у Србији.

Економске, уставноправне и друге промене на нивоу федерације подразумевају претходне велике политичке промене, првенствено у Србији: промену актуелне неокомунистичке власти у Србији, под демократским и равноправним изборним условима; темељиту обнову демократске опозиције, која је данас великим делом разбијена, интегрисана, директно или индиректно, у систем власти, корумпирана или маргинализована у политичком и медијском погледу; изградња и афирмација институција демократског јавног мњења, пре свега слободе штампе, разних нестраначких и стручних институција и покрета; реafirмација принципа поделе власти, одговорне владе и независност и самосталност судства.

Демократска и економски просперитетна Југославија могућа је као интегрални део Европе и света; као чланица ОУН, Европске уније и свих међународних асоцијација из којих је искључена; као фактор мира и обновљене интензивне привредне, културне и друге сарадње на простору бивше СФРЈ и Балкана.

Југославија треба да буде не само демократска и правна држава, економски развијена и интегрисана у савремени свет, већ и модерна грађанска и социјална држава, са развијеном социјалном политиком која ће бити фактор развоја друштва, али и солидарности људи и заштите од бездушне економске експлоатације коју данас над огромном већином осиромашених грађана спроводи држава, односно новостворена ратнопрофитерска "елита" на њеном челу.

Најзад, да би опстала као двочлана федерација, са две републике – државе међу којима постоји огромна несразмера у величини и економској снази – "трећи члан" те заједнице мора бити принцип њихове пуне равноправности у решавању питања која су битна за очување њиховог државног и националног идентитета, економске самосталности, културне и историјске посебности.

Dr. Slobodan Vučetić

LIMITATIONS AND PERSPECTIVES OF FR YUGOSLAVIA
AS A DEMOCRATIC AND LEGAL STATE

S u m m a r y

Emergence of FR of Yugoslavia (April 1992) and its life so far are undergoing major limitations in international and internal political, economic, legal and democratic domains. FR of Yugoslavia has not yet been internationally recognised as a state and it has been expelled from all international political, economic and other organisations. Internally, FRY has not been established in practice as a democratic and legal state. Even six and a half years after passing of the Constitution of FRY, harmonized legal and economic systems have not been established. In that respect special problem is that the Constitution of Serbia has not been harmonized yet with federal constitution.

The system of power and constitutional institutions in federation is in real blockade due to illegal election of the Federal Government and avoiding Montenegro, by ruling coalitions of Serbian parties in Federation, to be represented in the Council of Republics by federal envoys elected on legal parliamentary elections on 31 May 1998. At the same time, President of FRY, whose function is of representative character, contrary to the constitution in fact has taken over the performance of the key functions of Federal Government. Also, in Serbia, the continuity of post-communist behaviour and economic system are still maintained, whereas the new authorities in Montenegro implement a reform course which is compatible with the experiences of contemporary democratic and legal states. For all this FR Yugoslavia is in a deep political and state crisis which even threatens its survival.

Parallel with that, the solution of dramatic crisis regarding Kosovo and Metohija is forthcoming; it will cause major changes not only in the Constitution of Serbia, but of the Federation, as well, what will be a new, dangerous challenge for two member Yugoslav Federation. In order to survive, FRY will soon have to approach serious political, economic and constitutional-legal reform, starting from the principles on which modern democratic societies and legal states rely, respecting the equality of Serbia and Montenegro as federal units.